

Název:

Pohlavní osvěta v popularizačních příručkách v jazykově českém prostředí s přihlédnutím ke světu dětí a mládeže v „dlouhém“ 19. století.

Autorka: **Simona Pátková**

Univerzita Pardubice Fakulta filozofická, 2022.

Rozsah: 216 stran, a to včetně příloh.

Předložená práce je z hlediska struktury rozložena do 5 kapitol a dalších 2, které představují nezbytný *Seznam pramenů použité literatury* (s. 181 – 198) a kapitolu *Přílohy* (s. 199). Už při prvním seznámení s obsahem (oponent se několik desítek let pohybuje v oblasti pohlavní a sexuální výchovy) je třeba uvést, že se jedná o velice podrobnou práci, která by neměla obhajobou práce zapadnout v archívu. Je zde celá řada podnětů a podkladů pro „inspiraci“ dalším zájemcům o danou oblast. Osobně lze vidět pozitivně přínos práce v zaplnění tzv. „bílého místa“ v oblasti školní i mimoškolní sféry.

Pro objektivitu nelze přehlédnout některé diskutabilní informace, které ne, že by byly nepřesné, ale nejsou např. zcela vyargumentovány, upřesněny a podobně.

Jak autorka v **anotaci** celé práce uvádí: *„Cílem práce je popsat způsoby pohlavní osvěty v českých zemích rakouské monarchie, zjistit v jaké podobě se intimní témata objevovala v dobové výchovné a populárně naučné literatuře a jakým způsobem byly dětem a dospívajícím předkládány informace z okruhu sexuální výchovy ... Práce se soustředí na přístupy k sexualitě na venkově i v městském prostředí...“*

Formulování cíle je už na první pohled zřetelné a už v této fázi zaujme. Není totiž příliš mnoho informací k dané problematice, spíše se jedná o nedostatek informací a právě v tomto směru představuje předložená práce významný příspěvek k částečnému zaplnění zmiňovaného volného místa.

V **Úvodu** (s. 9 – 24) autorka uvádí, že „téma sexuality zůstávalo dlouho mimo pozornost historického bádání.“ S tímto tvrzením lze souhlasit, ale nelze dané tvrzení vnímat tak, že by se otázka pohlavní osvěty, natož erotická tematika a zájem o ni, v minulosti (i v 19. století) u některých jedinců (např. obrozenců, sbírajících lidový folklor, např. K. J. Obrátil aj.) neobjevoval (byť velmi sporadicky). Plně lze souhlasit s tvrzením, že *„sexuální chování lidí ovlivňovala křesťanská nauka“* (s. 11), a to až do poloviny 20. století. Velký vliv na sexuální chování měly nepochybně i tzv. sexuální revoluce, a to zejména v oblasti léčby pohlavně přenosných nemocí, dalším krokem byla dostupnost antikoncepce a v neposlední řadě i rozvoj emancipace. (Oponent si je vědom, že by při komplexním hledání odpovědi a rozbořením všech vlivů práce získala takový rozsah, který by v plné míře překročil požadavky na disertační práce.)

Malá poznámka: autorka mohla uvést, proč se 19. století uvádí občas jako „dlouhé 19. století“, ostatně uvedené označení je obsaženo i v samotném názvu DP.

Autorka v obsáhlém úvodu (s. 9 – 24) obšírně naznačuje složitost hledání zdrojů k celé práci, čímž lze v plné míře souhlasit, přičemž ještě podrobněji autorka celou problematiku rozebírá v kapitole **1 Prameny a dobová literatura** (s. 25 – 44). Zde je nezbytné zdůraznit, že autorka prezentuje obrovskou škálu zdrojů, které v některých případech nezná ani oponent, který se problematice celoživotně věnuje. Za zmínku stojí i prezentování preskriptivních příruček pro dívky (s. 28 – 35). Vystává otázka, zda v dané době existovaly i příručky pro chlapce. (Vyložit přibližnou absenci těchto příruček a zdůvodnit při obhajobě.)

V kapitole **2 Pohlavní osvěta dětský svět** (s. 45 – 68) zahrnuje celou řadu informací z oblasti vývojových etap dítěte, sociálního postavení dítěte, výchovy v rodině, těhotenství a porod atd. Zde je zjevná snaha autorky zahrnout co nejvíce informací od dobových autorit (i z předešlých století) a vše, co nějakým způsobem s problematikou souvisí. Takto lze například nahlížet i na subkapitulu 2. 5 Institucionální výchova (s. 60 – 68).

Neméně zajímavá je kapitola **3 Disciplinace společnosti aneb sexualita jako tabu** (s. 69 – 123), kladně lze hodnotit skutečnost, že autorka se snaží navázat ve svých úvahách na názory J. J. Rousseaua z předchozího století a lze jen diskutovat, jaký měly dopad na pohlavní osvětu v tehdejší Rakousko-uherském mocnářství, zvláště pak v českých zemích. Zvláštní pozornost je věnována filantropistům (s. 84 – 91). O v této kapitole autorka „odbočuje“ resp. prezentuje poznatky, které s hlavní problematikou souvisí jen okrajově. Na přímou či nepřímou souvislost může mít oponent, stejně tak jako i autorka, odlišný „úhel pohledu.“ Pro nezkušeného čtenáře, nebo málo se v dané oblasti orientujícího, jsou informace zřejmě důležité pro svou úlohu orientovat se v problematice. To se týká například souvislosti tématu s alternativními školami ke konci 19. století.

Na s. 112 je prezentované *Téma pohlavní nemoci*. V současné době se užívá přesné označení – pohlavně přenosné nemoci, neboť sem spadá kapavka a syfilis.

Kapitola **4 Přístupy k pohlavní osvětě dětí a mládeže** (s. 124 – 174) představuje opravdové „vyvrcholení“ celé práce. Jsou zde však prezentovány informace (např. Záhoř), které spadají mimo spektrum 19. století. Za zvláštní pozornost stojí subkapitola *4.1 Přístup k sexualitě ve venkovském prostředí „dlouhého“ 19. století* (s. 129 – 133) a přímo související subkapitola *4.2 Přístup k sexualitě v městském prostředí 19. století* (s. 133 – 135). Poznámka: proč autorka nepoužívá u názvu subkapitoly 4. 2 doplňující označení „dlouhého“?

Celkové hodnocení samotného obsahu předložené práce:

Autorka uskutečnila deskripci obtížně dostupných materiálů (tištěného i obrazového) k realizaci pohlavní výchovy v daném století. V každém případě stojí za ocenění autorčina snaha o co největší deskripci. Uvedenou snahu dokáží ocenit, a to vzhledem k tomu, že se v podstatě celoživotně dané problematice věnují a osobně vlastním celou řadu publikací z daného období i k dané problematice.

Přes četná a nesporná pozitiva jsou v práci i některé pasáže, které „svádí“ ke kladení doplňujících otázek a poznámek. Například oponent se domnívá, že některé prezentované poznatky přímo nesouvisí s tématem disertační práce, jak např. subkapitola 1.1.3 *Pedagogická literatura* (s. 35 – 39), která zachycuje zajímavé zdroje, ale ty souvisí s problematikou pohlavní výchovy poněkud okrajově. Jedná se dobrý počín pro oblast historie pedagogiky.

Obdobně je tak tomu u informací kolem „povinností porodní báby“ (s. 52), rodičky a její spojení s představou poskvrněnosti (s. 53), pražský nalezinec a veřejná porodnice (s- 53) a další nesmírně zajímavé informace, které jsou taktéž poutavé, ale poněkud na okraji hlavního zaměření celé práce. Jedná se o důsledek určité nezkušenosti začínajících vědeckých pracovníků, kteří chtějí do své práce zahrnout vše, na co zajímavého „narazí.“ V žádném případě se nejedná o podstatnou výtku, ale jde o důležitý postřeh pro další práci. Obdobně lze nazírat i na subkapitolu „2.5 *Institucionální výchova*“ (s. 30 – 68).

Závěr:

Po seznámení se s předloženou disertační prací, která splňuje všechny požadavky kladené na práce obdobného druhu, a to včetně prezentování dílčích připomínek a poznámek, v každém případě **doporučuji předloženou práci postoupit k obhajobě** a v případě úspěšného obhájení navrhuji udělit autorce příslušný titul.

Otázky k obhajobě:

- Jak autorka práce vnímá na základě seznámení se s populárně naučnou literaturou rozdíl mezi pohlavní a sexuální výchovou (byť někde užívá místo označení *výchova* označení *osvěta*)? Odkaz na subkapitolu 3. 4 *Postupy a metody sexuální výchovy reflektované v populárně naučných dílech 19. století.* (s. 94 – 100).
- Necht' autorka prezentuje největší překvapení ze svého pohledu při studiu dostupných materiálů.
- Které poznatky z pohlavní osvěty a sexuální výchovy z „dlouhého“ 19. století se dají „přenést“ do stávajícího století (sdělení vlastní vize a vlastních představ).

V Hradci Králové dne 10. 10. 2022

Doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc.

Pracoviště oponenta: Ústav pedagogických a psychologických věd, Fakulta veřejných politik Slezské univerzity v Opavě a Katedra pedagogiky a psychologie Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové